

ՊԵՂԱՐԻԵՍԱԿԵՆ ԷԱՐՅԵՐ

Ակներեւ զարցած ախուր իրողութիւն մ'է, թէ Հայերս, գեղարւ-
ւեստները առհասարակ՝ եւ նկարչութիւնն ու քանդակագործութիւնը
մասնաւորապէս չենք քաջալերած իր արժանիքին համեմատ, չենք ուզած
տեսնել այն անհրաժեշտութիւնն ըստերար, կրթիչ եւ ազնւացնող գերը,
որ կատարած է եւրոպական քաղաքակրթական գործին մէջ՝ եւ կատա-
րում է դեռ :

Անշուշտ այդ երեւոյթը իր բազմաթիւ պատճառները ունեցած է
եւ. ունի, բայց պատճառներէն մէկը զոնէ՝ որուն մինչեւ այսօր այդ
հարցերուն վերաբերմամբ ախորժ սովորական անտարբերութեամբ ան-
ուշադիր ձգուած է՝ այդ նոյնիսկ արուեստագէտներն են եղած, գուցէ
եւ ակամայ :

Անշուշտ մենք, Հայերս, չէինք կրնար ունենալ չին Յունաստա-
նի օրէնադիրներու նման Արուեստի ուժը խորապէս ըմբռնող, զայն
պաշտամունք մը, կեանքի պահանջներէն մէկը եւ գերագոյն զւարճու-
թիւն մը տարանջատ անհատներ, որոնք խելացի օրէնքներով պարտաւորիչ
ու անբաժան դարձնէին գեղարւեստները մեր ժողովրդի կեանքին
միւս արտայայտութիւններէն :

Ընդհակառակը՝ անթիւ անբարեյաջող պայմաններու, վայրենա-
ցնող շփումներու եւ աւելի կենսական մտահոգութիւններու ազդեցու-
թեան տակ ստիպուած ենք եղած անուշադիր ձգել զայն, շունենալ ազ-
պային զեղարուեստ մը. որ կտրողանար գոնէ համեստ տեղ մը գրուել
Արուեստներու պատմութեան մէջ :

Բայց անշուշտ անուշադրութեան եւ մոռացումի զարաշրջաններուն
մէջ մեր զգացումները շափազանց թմրած, բխցած ըլլալու են, նոյն
իսկ այս պահուս՝ XXրդ դարու սեմին վրայ՝ դժուարանալու համար ըն-
դունիլ Արուեստները իբր քաղաքակրթական ամենատուժեղ ազդակներէն
մէկը, տեսակ մը արհամարհանքի մտեցող անուշադրութեան մատենլով
զայն :

Թարրոնը՝ այդ ժողովրդական-գեղարւեստական գպրոցը՝ մեր մէջ
համեմատաբար աւելի ուժեղ համակրութիւն մը պատճ ըլլալով հանդերձ
ցաւալի դրութիւն մը կը ներկայացնէ իր ազգատուժեամբ, մինչդեռ
նկարչութիւնը եւ քանդակագործութիւնը դեռ շատ հեռու կը գտնուին
բնական պահանջ մը համարուելէ եւ լոկ մօտի կամ եւրոպացիներէն
կապէօրէն ընդօրինակւած սովորութեամբ մը պատերուն տեղաւորութիւնը
անկելու ցաւալի եւ սխալ հասկացողութեամբ է որ կերեւին մեր քիչ

մը բարեկեցիկ ու զարգացած համարուող ընտանիքներուն մէջ :

Բայց ահա թէ ո՛ւր արուեստագէտներու հաւաքական գործունէութեան պահանջը անհրաժեշտ կը դառնայ , հասարակութեան սխալ հասկացողութիւնը արմատախիլ ընելու , Ֆրոուեստի իսկական նպատակը եւ ուղղութիւնը բացատրելու եւ վերջապէս աստիճանաբար գեղարուեստները անոր պահանջ ժը դարձնելու համար :

Ընդէ թէ գծուարին եւ հոգնեցուցիչ գործ մ'է որ բաժին կի յնայ հայ արուեստագէտներուն . բայց այդ գործը միմիայն անոնք կրնան կատարել արդիւնաւոր կերպով , եւ այն՝ գուցէ մեծ զոհողութիւններով . բայց ահա թէ ուր հարցը կը դժւարանայ :

Անոնք, որոնք կըցած են եւրոպական զարգացումով եւ կատարելագործութեամբ որոշ տեղ մը գրաւել մեր ներկայ շատ համեստ գեղարուեստական հողին վրայ , անոնք, որոնք կրնան վերոյիշեալ տեսակետով իբր որոշ հեղինակութիւններ բարերար ազդեցութիւն մը գործել մեր մտածելու եղանակին ու ճաշակին վրայ , անոնք հեռու կը մնան հայ կեանքէն ու հասարակութենէն՝ ցրւած , եւրոպական մայրաքաղաքներու անկիւնները , գրեթէ օտարացած , կարուած , եւ որոնց յաջողութիւններու մասին հազիւ հեռաւոր արձագանք մը երբեմն կուգայ հպիլ հայ հասարակութեան ակննդին որուն ծոցէն ելան սահմայն , եւ ուր անպայման պարսաւոր կ'ին վերադառնալ իբրեւ առաջնորդներ ա կը թիչներ :

Գուցէ ինձ ատարկի ի գեղարուեստներու հայրենիք մը չունենալը , որ սակայն իսկապէս գեղեցիկ դարձուածք մ'է միայն , կեսնիքի մէջ հակառակ իրականութեամբ մը՝ կամ յարանման կարգ մը առարկութիւններ , որոնց եզրակացութիւնը սակայն «եռի դատապարտելի աստիճան զարգացումի մը գոյութեան կը յանդի» ; եւ որուն փառք անունին տակ կը քողարկենք յօժարակամ :

Ընդէ թէ գծուարէ բաժնուիլ եւրոպական միջավայրէ մը՝ ուր կը հասկնան , կը գնահատեն արուեստագէտի ժը արժանիքը՝ ք եւ ինչաւ հայ հասարակութեան մէջ . ուր առաջին բոլորէին ամէն բան խորթ եւ օտար կրնայ թւիլ , ուր գրեթէ ամէն բան պէտք է հիմէն վերաշինել , յղկել , կոկել , եւ որը սակայն աւելի շատ պէտքը ունի իր արժանաւոր դաւակներու խնամքին ու աշխատանքին , քան թէ հանճարներով ու անոնց գլուխ-գործոցներով յղփացած Նւբոպան : « Էջայը մեզ չէ գնահատելու , — մեր հասարակութիւնը շատ հեռու է մեզի հասկանալէ » . . . ահա՛ այն բառերը որոնց պատրաստ ենք բացագանչել այդորինակ առաջարկի մը գիմաց : Բայց չէ՞ որ հասարակութիւնները ինքնաբերաբար չեն զարգացած , չէ՞ որ մինչեւ այսօր Նւբոպայի մէջ անթիւ ցուրցանդէտներ , հրատարակութիւններ , թանգարաններ , պատասխանողութիւններ օրը օրին հասարակութեան Հաղորդակից են անում գեղարու-

եստի կրած 'փոփոխութիւններուն, ձգտումներուն, չէ՞ որ Հայը մեր ներկայ սերունդի արուեստագէտներուն լիովին պիտի գնահատէր, եթէ մեր հայրերը կատարէին հասարակութեան ճաշակի նրբացումի եւ զարգացման գործը, պարտաւ հող մը պատրաստելով յետագայներուն :

Ոչ մի լուսաւոր գաղափար, հասկացողութիւններու բարերար յեղաշրջում առանց զոհողութեան չէ կատարւած . իսկ զոհե՞լ իրենց հանգստութիւնը կամ փառքը, այդ մասին չեն իսկ մտածում մեր ներկայ գեղարուեստական ոյժերը :

Յղած են նկարչութիւնը ընդհանրացնելու, Գեղեցիկի գաղափարը ժողովրդին մէջ ներմուծելու անհատական փորձեր՝ ցուցահանդէսներու ձեւին տակ, որոնք սակայն զանազան պատճառներով գոհացուցիչ արդիւնք մը չեն կրցած տալ, եւ որոնց մէջ առաջին տեղը կը զբաղէ հաւաքական ոյժերու ապաւորիչ ամբողջութեան մը բացակայումը :

Այստեղ անշուշտ եւ պէտք է նկատի առնել 'նրեթը, որ այնքան կրնայ գրաւիչ ըլլալ հասարակութեան, զայն կանգնեցնել իր առաջ, որքան ան իր օրտին մօտիկ ըլլայ, իր կեանքէն խօսի, իր ցաւերը պատմէ եւ վերջապէս իրեն հարազատ ըլլայ :

Անշուշտ չեմ ուզեր ըսել թէ արուեստագէտը ամբողջ ճաշակին ստրուկ հետեւող մը պէտք է ըլլայ. բայց արուեստագէտի նուրբ ըմբռնումին եւ զգացումներուն գործն է գտնել հասարակութեան ճաշակին առողջ կողմերը, ու զանոնք աւտիճանաբար կաղմկելով, զարգացընելով արամագիր եւ ընդունակ դարձնել Արուեստի գերադոյն արտոյայտութիւնները ըմբռնելու, թափանցելու :

Եւ այդ ձեւը մանաւանդ մեր հասարակութեան գեղարուեստական զարգացումի գործին մէջ անխուսափելի պիտի ըլլայ, այլապէս Արուեստը իր այժմեան բարդ ու հակասական ուղղութիւններով մեր հասարակութեան մարտիկ տալու ըստի միջոցները վիժելու դատարարւած ըլլալուն համար :

Մի եւ նոյն երեւոյթը գեռ կը տեսնենք նոյն իսկ անհամեմատ զարգացած Եւրոպայի մէջ, ուր առաւելութիւնը գրեթէ միշտ արւած է եւ կը տրւի սեփական ազգային նկարագրերը . ինքնուրոյնութիւնը պահպանող գործերուն :

Բայց նոյն իսկ վերոյիշեալ ձեւին տակ, արուեստագէտներուն, մամուլին եւ հասարակութեան երիտասարդ, երանդուն եւ զարգացած մասին միանամուռ գործակցութիւնը անհրաժեշտ պիտի բլլայ՝ գործը աստիճանաբար եւ յարատեւ կերպով մղելու համար :

Նախապէս ակնարկած՝ գէպ ի նկարչութիւնը կամ քանդակագործութիւնը մասնաւորապէս տիրող՝ անտարբերութիւնը կը շեշտուի նոյն իսկ սա իրողութեան մէջ, որ այս պահուս Հայերս ունենալով կողկասի մէջ թատրոն սկան կոմիտէներ, վարչութիւններ, թատրոնը

քաջալերող ընկերութիւններ, որոնք իրենց շուրջը հաւաքած են որդիներու եւ համակրողներու սուտար թիւ մը . ունինալով անհատներ՝ որոնք ի հարկին պատրաստ են թատրոնի կրած եւ կրելիք վնասները իրենց սեփական միջոցներով ծածկել, անշուշտ ըմբռնելով տնոր խոչորնշանակութիւնը քաղաքակրթական գործին մէջ . մինչեւ այսօր ոչ ոյ չէ հետաքրքրած մեր քանի մը համակրելի արւեստագէտներուն յանգգնօրէն ձեռնարկած ցուցահանդէսներու արտագրած բարոյական կամ նիւթական արդիւնքով . ոչ ոք չի մտքէն չէ անցած այդ տեսակ՝ հասարակական տեսակէտով՝ անպայման օգտակար ձեռնարկութիւնները հովանաւորել եւ քաջալերել, յատկապէս կազմուած մարմին մը ստեղծումով , որ ձեռք ձեռքի տւած արւեստագէտներու հաւաքական ոյժի մը հետ , կրնար կազմակերպել յանախաղէպ ցուցահանդէսներ նոյն իսկ ամենախուզ անկիւններում . եւ որ անշուշտ այդ ձեռնարկութիւններու կրելիք նիւթական բացը կրնար ծածկել իր տրամադրելիք Ֆիջոցներով : Անշուշտ գործունէութեան եւ միջոցներու մանրամասնութիւնները չեն որ անանցանելի պատուար մը կրնան կանգնեցնել . գիտակցող հաւաքական ոյժ մը՝ որ նպատակ դնէր այդ գերազանցօրէն կրթիչ դերը կատարել, ապահովաբար ջերմ համակրութիւն եւ քաջալերութիւն պիտի գտնէր հայ հասարակութեան զարգացումի գործը իր այլուր ստանալիք պատիւներէն գերադաս համարող արւեստագէտներէ եւ ըստամիտ անհատներէ , որոնք պիտի ուզեն անշուշտ այդ առաւելապէս գեղեցիկ գործին առաջամարտիկները ըլլալ , գօնէ հայ արւեստագէտներու ապագայ սերունդին պատրաստելու համար աւելի մը շտկուած հող մը , ուր այն ժամանակ ամէն մի սերմ՝ նոյն իսկ գեղարւեստական ամենարարք հասկացողութիւններով լեցուած՝ պիտի ծլէր ու զարգանար , կամաց կամաց տեղ մը գրաւելով Քաղաքակրթութեան Գեղարւեստի պատմութեան մէջ , ինքնուրոյն ու բնորոշ գոյն մը տալով անոր :

Բարիկ

ՀՐ ԱԼԵԱՆՍԻ

